

V. ZÁVĚR

V první kapitole této práce jsme shrnuli základní informace o mladoneolitických rondelích, problémech jejich výzkumu a o struktuře dosud publikovaných sídelních areálů s nálezy rondelů. Na závěr úvodní části jsme definovali tři okruhy problémů, které byly zpracovány ve třech následných kapitolách.

Tyto kapitoly byly rozděleny na problematiku rondelů na geografickém území České republiky, výsledky tvarové a metrické analýzy byly následně ověřeny na rondelích z většího prostoru zahrnujícího sousední země a samostatná kapitola byla věnována vyhodnocení vybraného sídelního areálu s rondelem a analýze dalších třech mladoneolitických areálů v jednom konkrétním mikroregionu.

Rondely v České republice:

Jedním z hlavních úkolů této práce bylo informovat o stavu bádání o rondelích v Čechách, shrnout informace o dosud známých objektech a porovnat dvě geograficky a kulturně oddělené skupiny rondelů v Čechách (StK IVa) a na Moravě (MMK Ia).

V současné době známe v České republice 34 rondelů, přičemž větší část (24¹) pochází z Čech (viz *tab. II.1–2*). Skupiny lokalit s rondely v prostředí StK v Čechách a v prostředí MMK na Moravě jsou geograficky odděleny Českomoravskou vrchovinou, fungující jako přirozená hranice téměř po celé období pravěku (viz *obr. II.1*). Největší koncentrace lokalit byly dosud zaznamenány v nížinných oblastech, s nadmořskou výškou do 350 m n.m., a v povodí hlavních vodních toků a jejich přítoků – v Čechách Labe a na Moravě Dyje.

Podle předběžně prezentovaných výsledků a sporadických publikací výzkumů, například z Března, Bylan, Holohlav, Vochova, Vchynic, Horoměřic a Prahy-Ruzyně, jsou rondely na území Čech většinou umís-

těny přímo v místech staršího neolitického osídlení LnK (viz *tab. II.1–2*). Na některých lokalitách bylo doloženo také osídlení ve starším stupni StK (Lochenice; Horoměřice; Poděbrady-Choťánky; Praha-Krč; Praha-Ruzyně), jinde je po několik století hiát a další sídlištní aktivity jsou zaznamenány až v mladším stupni StK (Bylany; Kolín; Holohlavy).

V Čechách i na Moravě převažují sídelní areály s jedním rondelem. Dva rondely v rámci jednoho areálu byly zachyceny v Bylanech u Kutné Hory (rondely 4/1 a 4/2), na dvou lokalitách na okraji Kolína (Kolín 1, 2 a Kolín 3, 4), dále v Praze-Krči (rondely 1 a 2) a Vochově (Vochov I a II). Na Moravě je momentálně jediná lokalita se dvěma rondely ve Vedrovicích (Vedrovice II a III). Vzdálenost sousedních objektů v rámci jedné lokality nepřekračuje většinou 200 m, v případě Bylan, Kolína (lokalita s rondely 1 a 2) a Prahy-Krče to bylo méně než 50 m.

Rondely v Čechách jsou součástí některých sídelních areálů v menších regionech. Nejkratší vzdálenosti mezi sídelními areály s doklady rondelu byly zaznamenány mezi oběma kolínskými lokalitami (5 km) a Bylanami u Kutné Hory (7–8 km), dále Lochenicemi a Holohlavy (cca 6 km), Prahou-Ruzyní a Horoměřicemi-Chotolem (7–8 km), Krpy a Benátkami nad Jizerou (cca 10 km). Uvedené vzdálenosti odpovídají poznatkům z jiných území (Dolní Rakousko; Dolní Bavorsko; jihozápadní Slovensko, viz *Daim – Neubauer Hrsg. 2005; Eibl et al. 2010; Kuzma 2005a*).

V okolí samotných rondelů bývají obvykle nalézány objekty běžné i na jiných typech sídlišť (např. zásobní objekty). V Bylanech u Kutné Hory byla kromě rondelu zachycena také pohřební komponenta z období StK vzdálená od rondelu 700 m. Podle autorů publikace je alespoň její část, reprezentovaná žárovým ritem, současná s rondelem 4/1 (*Pavlu – Rulf – Zápotocká 1995*). Podobný případ, s rondelem, sídlištními objekty a pohřebištěm, byl na našem území zachycen pouze v Horoměřicích-Chotole (Praha-zá-

1 Objekt označený jako rondel 4 v Kolíně je do této kategorie zařazen s otazníkem. Bližší specifikace uvedeného objektu bude možná až po důkladném vyhodnocení terénní dokumentace.

pad), ale tamní žárové pohřebiště je na základě výsledků analýzy keramických tvarů a výzdoby spíše mladší než samotný rondel (viz níže).

Rondely je možné třídit podle řady formálních kritérií, z nichž některá jsou evidentně geograficky distinktivní. Na území Čech převažují rondely s jedním příkopem, méně je dvoupříkopových objektů a jsou evidovány také ojedinělé případy tři a čtyřpříkopových rondelů (Bylany 4/2; Kolín 1). Na Moravě je počet jedno a dvoupříkopových objektů zatím vyrovnaný, rondely s více příkopy zde dosud nebyly nalezeny. Na území Čech převažují rondely se třemi vnitřními palisádovými žlábkami, často se objevují také dva žlábkové. Na Moravě převažují v současnosti dva žlábkové v rámci jednoho objektu. Rondely z prostředí StK jsou obvykle menší, čímž se liší od objektů datovaných do MMK². České rondely jsou dále zajímavé zejména ve dvou aspektech: jsou zde všechny rondely, které mají celkově dva nebo tři vstupy, a je zde vysoký podíl typů vstupů tzv. klešovitého tvaru (viz **obr. II.15 a II.17**).

Na našem území je tedy možné zaznamenat některé rozdíly ve tvarech a velikostech rondelů, které umožňují diskutovat tradiční představy o šíření znalosti budování rondelů a dalších nábožensko/společenských rovin s nimi spojených z Moravy do Čech (viz např. *Zápotocká 2004*). Je však pravděpodobné, že uvedená zjištění jsou výsledkem menší pramenné základny na Moravě, a proto jsme v následující kapitole rozšířili náš zájem ještě o sousední území Německa, Dolního Rakouska a Slovenska (viz **obr. III.1–2**).

Rondely na území České republiky, Německa, Rakouska a Slovenska:

Problémem při jakémkoli pokusu o formální a velikostní rozdělení rondelů je skutečnost, že vycházíme z archeologického záznamu, který zahrnuje všechny události na lokalitě. Při dnešním stavu poznání nevíme, jestli všechny zachycené části rondelů fungovaly současně (všechna vnitřní palisádová ohrazení a všechny příkopy), nebo jestli byly původní stavby později modifikovány. Archeologický záznam může být navíc postižen poměrně výraznou erozí terénu a výsledky terénních výzkumů mohou tedy být zkreslené (viz např. rozdílné tvary vstupů u rondelu ve Vchynicích a v případě Kolína 2 v Čechách). Přes všechny tyto problémy však můžeme na základě výsledků v kapitole III sledovat další shody mezi rondely z různých území, kromě těch zmíněných v kapitole I, které rondely spojují, a můžeme se domnívat, že určitá pravidla pro výstavbu rondelů a jejich následnou přestavbu v první polovině 5. tisíciletí př.n.l. platila a že byla respektována na celém území jejich výskytu.

2 Čtvrtina dosud známých rondelů z Čech nepřesahuje svými maximálními rozměry ani 50 m!

V kapitole III byla provedena analýza těchto proměnných:

- počty konstrukčních prvků,
- počty a tvary vstupů,
- maximální průměry největšího a nejmenšího příkopu,
- maximální průměry nejmenší palisády.

V první řadě jsme provedli srovnávací analýzu formálních vlastností rondelů ze dvou komplexů kultur na území střední Evropy v první polovině 5. tis. př.n.l., pracovně označených jako komplex StK a komplex LgK. Poté jsme se zaměřili na rondely z prostředí jednotlivých kultur, zejména StK a MMK.

V obou sledovaných komplexech více kultur se objevují rondely s jedním až čtyřmi příkopy. Pokud se zaměříme na jednotlivá kulturní prostředí, objevuje se nejvyšší počet čtyřpříkopových rondelů v StK, rondely se třemi příkopy jsou častěji zastoupeny v MMK. Nejčastěji jsou však ve všech kulturních prostředích nalézány rondely se dvěma nebo jen s jedním příkopem³.

U rondelů s více příkopy je problém, který mohou vyřešit jen terénní výzkumy. Bez důkladného rozboru nálezových situací – stratigrafických vztahů a bez interdisciplinárního studia zásypových vrstev nelze rozhodnout, zda se jedná o několik diachronních objektů, nebo jde o více stavebních fází jednoho objektu. První možnost by mohly dokládat další palisádové žlábkové u vnitřní strany vnějších příkopů, což je případ, který známe například ze Svodína (Slovensko; *Němejcová-Pavůvková 1995*). Na druhou stranu podobnou nálezovou situaci v rakouském Kamegg (Dolní Rakousko) interpretuje autor výzkumu na základě rozboru materiálu z výplní příkopů a okolních objektů jako dva současně otevřené příkopy v jednom komplexu, přičemž u obou příkopů stála nedaleko vnitřního okraje palisáda (*Trnka in press*). Je možné, že byly využívány obě varianty, které se mohly řídit místní kulturní tradicí. Zatímco oba uvedené příklady pochází z prostředí komplexu LgK, u rondelů z prostředí StK převažuje v současnosti názor, že všechny příkopy fungovaly v rámci jednoho objektu⁴.

Podle nálezů nedokončeného druhého příkopu, například v moravských Běhařovicích a čtvrtého příkopu v Kolíně 1, je pravděpodobnější, že vnější příkopy jsou o něco mladší a přestavby tedy probíhaly směrem ven z areálu. Na otázku „proč docházelo k hloubení dalších příkopů“ se nabízejí tři interpretační modely:

3 Převážně také se dvěma vnitřními palisádovými žlábkami.

4 Odkazujeme se na terénní pozorování z výzkumů v Praze-Ruzyni (ústní sdělení M. Kostky a M. Kuchařika v lednu 2010), v Quedlinburgu 2 (W. Schier pers com 23. 9. 2010) a v Dresden-Nickern (H. Stäuble pers com 23. 9. 2010).

1. Půdorys rondelu byl předem stanoven a definován konkrétním počtem konstrukčních prvků a počtem, tvarem a zaměřením vstupů. Nedokončené vnější příkopy jsou tak důkazem předčasného ukončení celé stavby.

2. Výstavbou dalšího příkopu docházelo k jakémusi „restartu“ funkce původního objektu, kdy mohl být původní příkop zanesen nebo byla z nějakých jiných příčin ukončena jeho primární funkce (*Květina – Květinová – Řídký 2009*). Tím by došlo ke zvětšení vnitřní plochy rondelu.

3. Připojením nového příkopu se podle určitých pravidel zvyšovala důležitost - prestiž objektu, nebo došlo ke změně funkce objektu. Tato změna celkového tvaru půdorysu rondelu může dokládat také zvyšování prestiže místní komunity nebo jedinců s vyšším společenským statutem (viz např. *Lewis-Williams – Pearce 2008*).

Rondely s více než dvěma příkopy spadají převážně do kategorie větších rondelů (viz **obr. III.22–23**). V různých kulturních prostředích se však objevuje celá řada i jen jednopříkopových objektů, které se jim svými maximálními rozměry vyrovnají. Zřejmě nebylo hlavním záměrem dosáhnout připojením dalších příkopů určitého rozměru objektu⁵. Celá řada dvoupříkopových rondelů z prostředí různých kultur předčí svými maximálními rozměry i troj a čtyřpříkopové objekty. Pokud zavrhneme předchozí interpretační model č. 2, zůstává naopak **rozměr vnitřní plochy rondelů** uzavřený nejmenším příkopem de facto shodný bez ohledu na počet příkopů.

V současnosti převažuje názor, že právě **vnitřní příkop**, který je také většinou nejširší a nejhlubší, je také nejstarší. Někdy je přímo označován za hlavní příkop⁶. V předchozích analýzách jsme se z těchto důvodů věnovali také rozměrům nejmenšího příkopu.

Výrazná shoda v hodnotách maximálního průměru nejmenšího příkopu byla shledána u převážné většiny jedno až třípříkopových rondelů. Jediné hodnoty čtyřpříkopových rondelů byly vyšší (viz **tab. III.13**). Je zajímavé, že všechny čtyřpříkopové rondely v prostředí StK byly nalezeny v blízkosti dalších rondelů v jednom sídelním areálu (Kolín 1; Dresden-Nickern 4; Kyhna 3), a od těchto objektů se často lišily kromě počtu příkopů také v počtu vstupů, tvarování vstupů a orientaci vstupů⁷.

5 I když připojením nových příkopů celková velikost objektů vzrůstá, celkové rozměry se u dvou, tří a čtyřpříkopových rondelů dosti různí (viz **obr. III.23**).

6 Na profilech vnitřního příkopu jsou také nejčastěji zaznamenávány i několikánásobné reparace.

7 Čtyřpříkopové a třípříkopové rondely nemusejí být nutně ve skupině více rondelů na jedné lokalitě ty největší (viz např. Dresden-Nickern; **tab. III.2**). Také velikost nejmenšího příkopu nemusí vždy dosahovat nejvyšších hodnot (viz např.

Také mezi rondely se třemi příkopy jsou rozdíly mezi počtem, zaměřením a tvarováním vstupů. Celá polovina třípříkopových rondelů ležela v blízkosti dalšího rondelu (Bylany 4/2; Schmiedorf 1; Kyhna 1; Glaubendorf 2; Hornsburg 3) a nedaleko dalšího bylo odkryto palisádové kruhové ohrazení (Eythra). V jednom případě třípříkopového rondelu byl dokonce zaznamenán rozdíl v celkovém počtu vstupů u jednotlivých příkopů v rámci jednoho objektu (Schmiedorf 1 v Bavorsku⁸).

Rozdíly ve velikostech, počtu konstrukčních částí a tvarování vstupů můžeme samozřejmě vysvětlit diachronicky ve smyslu vývoje jednoduchých forem ke složitým. To, že původní objekt byl zrušen a v jeho blízkosti byl vystaven zcela nový objekt, může být dáno kulturní tradicí. S podobnou situací, tedy absencí porušení půdorysů, se lze ostatně v neolitu setkat ještě u jiného typu objektu – dlouhých kúlových staveb (např. *Midgley 2006*). Interpretačně je však třeba počítat také s možností, že i více objektů na jedné lokalitě mohlo fungovat současně (viz např. *Barna 2007, 370*). Uvedené rozdíly ve tvarech a rozměrech by tak měly spíše funkční nebo společenské důvody (*Květina – Květinová – Řídký 2009*).

Z výsledků analýz vyplývá, že rozdělení rondelů podle průměru nejmenšího příkopu je stejně důležité jako tradiční dělení podle maximálního průměru celého objektu. Rondely můžeme rozdělit do čtyř hlavních velikostních skupin: 30 - 55 m, 55 - 65 m, 65 - 100 m a 100 - 150 m.

U rondelů v první, velikostně nejmenší, skupině je nápadná koncentrace dvouvstupových rondelů (Praha-Krč 2; Praha-Ruzyně; Gneiding; Meisterthal; Schmiedorf 2; Friebritz 1; Hornsburg 3; Rosenburg; Schletz; Strögen; Alekšince; Dolné Trhoviště; Komjatice; Nové Sady; Zemianské Sady; viz **obr. III.34**), kde v 80 % těchto případů převažuje pouze jednoduché přerušování nejmenšího příkopu v místě vstupu⁹. Zbylé rondely v této skupině mají v místech vstupů kleštovitě protažený příkop. Všechny dvouvstupové rondely mají orientaci vstupů s různými odchylkami západním a východním směrem.

Zajímavý je případ výše zmíněného třípříkopového rondelu Schmiedorf 1, což je objekt, který by mohl potvrzovat tvarovou a velikostní typizaci rondelů. Pokud fungovaly všechny tři příkopy v rámci jedno-

Kyhna; **tab. III.2**). K další charakteristice čtyřpříkopových rondelů můžeme připojit, že všechny lépe poznané objekty shodně disponují čtyřmi vstupy, ale liší se ve tvarování vstupů.

8 Dva menší příkopy jsou v místě vstupu na dvou protilehlých místech propojeny a tvoří typ Lochenice-Unternberg, kdežto největší příkop je jednoduše přerušen na čtyřech místech, přibližně směrem k hlavním světovým stranám (*Petrasch 1990, abb. 22*).

9 Více než 70 % těchto rondelů je jednopříkopových, 20 % dvoupříkopových!

ho objektu, došlo při připojení největšího příkopu, kdy byla překročena určitá velikostní hranice, nebo byl překonán určitý počet příkopů, taktéž ke změně celkového počtu vstupů. Z původně dvouvstupového rondelu se stal čtyřvstupový.

Do menších rondelů náleží také polovina třívstupových rondelů z prostředí StK (Horoměřice; Praha-Vinoř; Dresden-Nickern 1; viz *obr. III.34*), s klešovitým tvarem vstupů (typ 21). V této tvarové kategorii už však není standardizovaná orientace vstupů. Jedna skupina rondelů má orientaci vstupů SZ-SV-J (Horoměřice; Dresden-Nickern 1), ve druhé skupině je orientace vstupů opačná – JZ-JV-S (Praha-Vinoř; Goseck).

Ve třetí a čtvrté velikostní skupině se objevuje většina čtyřvstupových rondelů, objekty se dvěma a třemi vstupy jsou zde zastoupeny minimálně.

Rondely ze třetí a čtvrté velikostní skupiny (s průměrem nad 65 m) se objevují často v případech, kdy bylo na jedné lokalitě objeveno více rondelů (Bylany; Kolín 1, 2; Kolín 3, 4; Vochov; Vedrovice; Dresden-Nickern; Kyhna; Schmiedorf; Friebritz; Pranhartsberg; Wilhelmsdorf; Glaubendorf; Hornsburg). Na lépe prozkoumaných územích se rondely s rozměry vnitřní plochy nad 65 m objevují téměř pravidelně po cca 50 – 100 km (Dolní Rakousko, Slovensko; viz *obr. III.31*).

Pro vysvětlení existence několika skupin rondelů s rozdílnou velikostí nejmenšího příkopu lze v současnosti uvažovat o dvou základních modelech:

- 1) Větší rondely byly stavěny pro více účastníků konkrétní aktivity a sloužily tedy pro větší komunitu. Navýšení počtu obyvatel mohlo vyvolat nutnost zvětšení objektu, nebo výstavbu nového, většího.
- 2) Rondely byly typově standardizované a jednotlivé typy sloužily k různým účelům nebo pro různé skupiny lidí. Z etnologie jsou známá rozdělení do klanů, fratrií, věkových skupin, společenských skupin nebo skupin podle pohlaví atd. O možné stratifikaci mladoneolitické společnosti máme kusé informace ze studia hrobů a pohřebišť (viz *kapitola I*)¹⁰.

Při výstavbě rondelů mohly být tedy respektovány dvě nezávislé roviny – jednak funkce objektu, které byla přizpůsobena velikost vnitřní plochy a zřejmě počet vstupů, a jednak společenské postavení „vlastníků“ objektu – jedince nebo větší skupiny, kterým se podřizovaly přestavby objektu¹¹. Na celý problém

10 V této souvislosti je zajímavé, že čtyři z devíti známých mladoneolitických pohřebišť v Čechách byla zachycena v blízkosti rondelů (Bylany; Horoměřice) nebo dalších příkopových (Květnice) či palisádových (Plotiště nad Labem) ohrazení.

11 Otázkou je, jakým způsobem původně došlo k šíření „rondelové ideologie“. Typová standardizace rondelů ukazuje na šíření z jednoho centra a zřejmě za podobnými účely (Květnina – Květinová – Řídký 2009). Někdy se uvádí, že k šíření rondelů

mohly působit ještě i další vlivy, například místní kulturně/stavební tradice.

Dokladem pro typovou standardizaci rondelů jsou zejména menší objekty (dvou a třívstupové), které se objevují na poměrně širokém území v geografickém prostředí několika archeologických kultur (viz *obr. III.34*). Ve všech těchto kulturách byly zaznamenány všechny čtyři výše uvedené velikostní skupiny rondelů podle průměru nejmenšího příkopu a na všech sledovaných územích se objevují různé varianty dvou základních tvarových typů vstupů (jednoduše přerušené příkopy a klešovitý tvar).

Rondely z geografického prostředí komplexu LgK dosahují větších maximálních rozměrů a také rozměrů nejmenšího příkopu a nejmenšího palisádového žlábků. Tento trend jsme zaznamenali už během srovnání rondelů ze dvou kulturních skupin na území České republiky a i další nálezy z okolních území tato zjištění potvrzují. Zatím nelze pro uvedené zjištění formulovat jednoznačné vysvětlení. Mohlo by se jednat o doklad šíření znalosti budování těchto unifikovaných objektů uvnitř obou komplexů s vlastní kulturně/stavební tradicí.

Absenci některých tvarových typů vstupů u příkopů na Moravě v prostředí MMK přičítáme spíše stavu pramenné základny. O nejstarším výskytu a směru šíření rondelů však rozbor formálních vlastností rondelů nepřinesl žádné informace. Jedinou možností, jak nalézt odpovědi na tyto dvě zásadní otázky, je zpřesnit dataci jednotlivých rondelů.

Mikroregionální studie - sídelní areály v mikroregionu Únětického potoka:

Velkou mezerou v bádání o mladoneolitických sídelních areálech jsou srovnávací studie na regionální úrovni. Z těchto důvodů byl vybrán mikroregion v povodí Únětického potoka, kde je evidován sídelní areál s rondelem a pohřebištem v Horoměřicích, a další sídelní areály v Kněžívce, Roztokách a Černém Vole (vše Praha-západ).

Sledovaný mikroregion v povodí Únětického potoka je archeologicky zkoumán od konce 19. století, a informace o místních neolitických sídelních areá-

docházelo ze středního Podunají společně s rozšiřováním nových tvarů keramiky (Zápotocká 2004), ale další vlivy jinde ve hmotné kultuře většinou nenacházíme. Mohlo docházet pouze k přenášení nových idejí, ale mohli to být také jedinci (šamani, kněží – privilegovaná vrstva), kteří skrze tyto monumentální objekty ovládali komunikaci s nadpřirozenem (viz Lewis-Williams – Pearce 2008; Květnina – Květinová – Řídký 2009, 25) a měli tedy velký vliv na celou společnost. O vlivu takové vrstvy je uvažováno například u výstavby zcela ojedinělých kamenných staveb okrouhlého půdorysu na úplném počátku neolitu (PPNA-PPNB) na území jihovýchodního Turecka (Schmidt 2007, 247). Shromáždění většího množství lidí k výstavbě monumentálních staveb bylo demonstrací síly jedince nebo skupiny – (Parkinson – Duffy 2007, 124).

lech jsou proto kvalitativně i kvantitativně heterogenní. Velká část mladoneolitického sídelního areálu v Horoměřicích, který zahrnuje rondel a žárové pohřebiště, byla v minulosti poničena stávající zástavbou a zkoumané plochy jsou jen nespojitelné výseky v různých částech areálu.

V současnosti víme, že rondel byl umístěn uvnitř areálu, a to v jeho jižní části. Na základě několika výzkumů a záchranných akcí je známo, že rondel byl obklopen sídlištními objekty minimálně na východní a severovýchodní straně (viz *obr. IV.51: 1*). Nejblíže vodoteč (Horoměřický potok), která areál ohraničuje na jihu, protéká v současnosti ve vzdálenosti kolem 150 m. Celkovou plochu mladoneolitického sídelního areálu v průběhu StK IVa lze odhadnout na cca 10 ha.

Výstavbou rondelu v Horoměřicích byly porušeny objekty z období LnK. Také z příkopu rondelu pochází velké množství, a to i větších kusů, keramických fragmentů LnK z několika chronologických fází, jen minimum keramiky náleží do StK. K vnitřnímu chronologickému vývoji sídelního areálu v období mladého neolitu můžeme shrnout následující:

- Sídelní areál v Horoměřicích byl osídlen už v průběhu LnK II – LnK IV. Z následujícího období StK je doloženo kontinuální osídlení od staršího stupně StK II do StK IVa2.
- V průběhu StK IVa1, kdy plocha archeologicky doložitelného areálu dosahuje cca 10 ha, je vybudován rondel. Nejmladší neolitické keramické nálezy ze zásypu příkopu rondelu je možné datovat již na přelom StK III/StK IVa. Nejmladší sídlištní nálezy z období kultury s vypíchanou keramikou řadíme do StK IVa2, kdy vzniká při severním okraji sídelního areálu žárové pohřebiště.

Naše znalosti o uspořádání mladoneolitického sídelního areálu v Horoměřicích jsou torzovité, omezují se pouze na evidenci známých typů neolitických objektů. Horoměřice se od ostatních sídelních areálů ve sledovaném mikroregionu liší jen přítomností rondelu a o něco mladšího žárového pohřebiště.

Podle současných znalostí prošly čtyři sledované neolitické **sídelní areály v mikroregionu povodí Únětického potoka** odlišným chronologickým vývojem. Kontinuální neolitické osídlení bylo zaznamenáno pouze v případě Horoměřic a Roztok (*tab. V.1*). Také plošný rozptyl objektů StK je v Horoměřicích a Roztokách o něco větší než v ostatních případech (*tab. V.2*). Kromě běžných sídlištních objektů byl v Horoměřicích nalezen rondel, areál v Roztokách je zase jediný umístěný v blízkosti většího vodního toku a bylo zde nalezeno větší množství objektů typu „Schlitzgräbchen“, které se jinde objevují ojediněle (Černý Vůl) nebo vůbec. Oba sídelní areály splňují některá kritéria pro centrální funkci v rámci daného mikroregionu (*Petrasch 2003*).

Ve spektru **keramických tvarů** z mladšího stupně StK nebyly mezi sledovanými sídelními areály konstatovány žádné výrazné odlišnosti. Chronologické zařazení objektů bylo opřeno tradičně o výskyt nebo absenci určitelných keramických tvarů a výskyt různých technik vpichu ve výzdobě. Ve fragmentárním neolitickém materiálu standardně převažují zbytky stěn nádob (kolem 60 %) nad okraji a dny. Určitelnost keramických tvarů se v nálezových souborech mladoneolitických sídelních areálů pohybuje většinou v rozmezí 10 – 30 % (*tab. V.3*).¹²

Výzdobné spektrum keramických jedinců se výrazněji liší v případě výskytu objektů ze staršího stupně StK (Roztoky, Kněžívka; *tab. V.4*). V mladším stupni StK převažuje ve všech případech buď velký dvojvpich nebo trojvpich, zastoupení ostatních technik např. vpichu pětinasobného a vpichu tremolového dost kolísá a většinou nepřekračuje 4%. Nálezy vpichů brázděného a rössenského jsou ojedinělé¹³.

Nekeramické nálezy nebyly z důvodů rozdílné kvantity v jednotlivých areálech do této práce zahrnuty. Větší soubory kamenné industrie pochází pouze z Roztok (*Kalferst 1991; Popelka 1991*) a z Černého Vola (*Řídký 2003; Řídký – Stolz – Zápotocká 2009*). V Kněžívce bylo nalezeno minimum kamenných artefaktů (*Řídký – Smejtek 2007*), horoměřický soubor je ve stádiu zpracování. Ze starších akcí v Horoměřicích je kamenná industrie zastoupena minimálně (*Nový – Řídký – Šulová 2005*).

Obecně lze pro sledovaný mikroregion shrnout, že v surovinách broušené industrie převažují metabazity typu Jizerské hory (viz *Šída 2007, 15; Přichystal 2009, 176–179*), které byly nalezeny ve formě hotových výrobků, surovin, polotovarů i výrobního odpadu (*Řídký – Stolz – Kovačiková 2010*).

V surovinách štípané industrie převažují ve všech větších souborech glacigenní silicity a deskovitý rohovec typu Abensberg-Arnshofen, jeho zastoupení ve středních Čechách stoupá právě v období mladého neolitu (*Popelka 1999; Šída 2006*).

V mikroregionu povodí Únětického potoka je možné v průběhu neolitu pozorovat změnu **tvarového spektra sídlištních objektů**. V období LnK převažují objekty s nepravidelným půdorysem a variabilními rozměry. Část těchto objektů reprezentují tzv. stavební jámy, nalézané podél stěn kúlových staveb. Torza kúlových domů z období LnK byla zachycena jak v Horoměřicích, tak i v Černém Vole a Rozto-

12 Vyšší procento určitelných tvarů v Černém Vole je zřejmě způsobeno skartací menších keramických fragmentů ze staršího výzkumu A. Stockého z r. 1914.

13 Analýza keramických tvarů, technologických vlastností keramiky a otázka výskytu různých technik vypíchaného ornamentu a motivů na specifických tvarech nádob by měly být předmětem podrobnějšího zpracování uvedeného mikroregionu v budoucnosti.

Sídelní areál	LnK II	LnK II-III	LnK III	LnK IV	StK-starší	StK-mladší
Horoměřice	X	X	X	X	X	X
Kněžívka		X	X		X	X
Roztoky	X	X	X	X	X	X
Černý Vůl	X	X	X			X

Tab. V.1. Výskyt chronologických stupňů z období LnK a StK na plochách neolitických sídelních areálů v mikroregionu povodí Únětického potoka. Vytvořeno podle Kuna a kol. 1991; Nový – Řídký – Šulová 2005; Řídký – Smejtek 2007; Řídký – Stolz – Zápotocká 2009.

Sídelní areál	plocha (ha)
Horoměřice	10
Kněžívka	6
Roztoky	25
Černý Vůl	8

Tab. V.2. Přibližná plocha výskytu objektů z období StK v jednotlivých sídelních areálech.

Sídelní areály StK	Počet ker.jedinců	určené tvary										% určených tvarů		
		misivní s vynechaným dnem nebo kónický	misivní se zaobleným dnem nebo kónický	misivní s vynechaným okrajem	misivní s vynechaným okrajem a lomenou výduť	misivní zvoncovitý	hruškovitý široký	hruškovitý vysoký	pohárovitý	kollovitý	hrncovitý		jiný	
Horoměřice	1035	13	88	26	3	3	2	26	21	30	8	7	220	21,3
Kněžívka	520	44	4	2	0	3	14	9	3	12	0	0	91	17,5
Roztoky	2835	74	81	24	7	12	21	77	69	19	5	0	389	13,7
Černý Vůl	1590	118	211	45	15	14	5	93	28	27	15	3	578	36,4

Tab. V.3. Srovnání určitelných keramických tvarů z mladoneolitických sídelních areálů v povodí Únětického potoka.

	Sídelní areály StK							
	Horoměřice		Kněžívka		Roztoky		Černý Vůl	
Techniky vpichu	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%
dvojp. malý a stř.	26	5,4	82	38,7	447	48,1	72	7,9
dvojpich velký	277	57,1	29	13,7	63	6,8	365	39,9
trojvpich	144	29,7	53	25	207	22,3	352	38,4
čtyřvpich	24	4,9	36	17	138	14,9	73	8
pětí a vícevpich	7	1,4	6	2,8	40	4,3	12	1,3
tremolový	4	0,8	6	2,8	24	2,6	32	3,5
brázděný	3	0,6	0	0	7	0,8	3	0,3
rössenský	0	0	0	0	3	0,3	7	0,8
zdobených jed.	485		212		929		916	

Tab. V.4. Srovnání výzdobných technik vpichu z mladoneolitických sídelních areálů v povodí Únětického potoka.

kách. Na druhou stranu bylo na těchto lokalitách nalezeno pro období LnK minimum zásobních objektů.

Objekty s nepravidelným půdorysem převažují také ve tvarech staršího stupně StK (Kněžívka, Roztoky). Nová situace, o níž jsme nejlépe informováni z Roztok, Kněžívky a Černého Vola, se objevila v pří-

padě zahlučených objektů z mladšího stupně StK. Na uvedených sídelních areálech je zastoupen vyšší podíl objektů s okrouhlým nebo oválným půdorysem a specifickým tvarem stěn a den, u nichž předpokládáme primárně zásobní funkci.

Velké množství zásobních objektů bylo zachyceno v Kněžívce, nejvíc jich bylo odkryto během výzkumu v Roztokách. Zásobní objekty se často objevují v pravidelnějších rozestupech (v Kněžívce po cca 15 – 20 m; viz **obr. IV.53: 2**), nebo jako v Roztokách ve skupinách (viz **obr. IV.78: 2**). V Roztokách a Kněžívce vykazoval tento typ objektů také vysokou hustotu keramických jedinců na 1 m³ a byly zde nalezeny větší kusy nádob, nebo i kompletní keramické nádoby. Větší kusy nádob byly vyzvednuty také ze zásobních objektů v Černém Vole. Vyšší četnost keramických fragmentů, a to i větších kusů, dokládá podle našeho názoru umístění zásobních objektů spíše, než v blízkosti hospodářského zázemí (polí), do prostoru původního obytného areálu (možná přímo u obytné jednotky; viz např. Zápotocká 1987).

O obytných jednotkách z mladšího období neolitu jsme informováni pouze z několika míst na území České republiky (Kazdová – Peška – Mateiciucová 1999, 37–40; Brestovanský 2008; Pavlů – Zápotocká 2007, 55–56 s další literaturou). Situaci v mladším stupni StK navíc ztěžuje absence stavebních jam v obytných komplexech, podle nichž by bylo možné případná torza kúlových domů lépe identifikovat už během skrývek ornice. Také podle závěrů ze zkoumaného mikroregionu, kde nebyly kúlové stavby z tzv. zdobeného horizontu StK nalezeny, lze uvažovat o stavbách z lehčích konstrukcí, které nevyžadovaly hlubší ukotvení nosných kúlů. Jejich stopy byly v průběhu času oderodovány nebo zničeny zemědělskou činností.

Polohu objektů s celkově většími rozměry a většinou nepravidelnými tvary půdorysu, stěn i dna bylo možné posoudit na příkladech Kněžívky a Roztok. V případě Kněžívky lze sledovat největší objekty spíše při okraji odkryté plochy (viz **obr. IV.53: 1**). V závěru kapitoly o Kněžívce byla vyslovena domněnka o možném záměrném umístění větších objektů spíše k okrajům obytného areálu, kde by nepřekážely běžným aktivitám na sídlišti. V Roztokách, pokud je možné věřit části plochy nepoznamenané terénní depresí, byly větší objekty koncentrovány do jednoho prostoru, přibližně do středu zkoumané plochy (viz **obr. IV.75: 2**). Celkově z nich bylo vyzvednuto na rozdíl od Kněžívky největší množství keramických jedinců, a to i větších kusů. Nižší hustotu keramických jedinců na 1 m³ v těchto objektech lze přičíst jejich dlouhodobějšímu zaplňování.

Na úplný závěr se pokusíme nastínit problémy, na které by při studiu sídelních areálů s rondely bylo dobré zaměřit naši pozornost v budoucnosti:

- 1) Během terénních výzkumů je důležité primárně sledovat stratigrafické vztahy objektů v superpozici s některým konstrukčním prvkem rondelu. Na komplexní zpracování čekají zejména lokality se zachovalým kulturním souvrstvím, překrývajícím konstrukční prvky rondelů v Praze-Ruzyni (výzkumy M. Kostky a M. Kuchaříka) a Praze-Krči (výzkum L. Smejtky; viz *kapitola II*).
- 2) Je zapotřebí odebrat vzorky zásypových vrstev z profilů ze zahloubených objektů a příkopů pro mikromorfologické a geochemické analýzy. Vzorky je důležité odebrat ze všech příkopů rondelu a na více místech (viz chronologie příkopů a přítomnost či poloha valů v *kapitole I*). V tomto směru lze očekávat důležité informace z výzkumů v Kolíně, kde byly uvedené vzorky průběžně odebrány (výzkumy R. Šumberové a D. Malykové).
- 3) Mělo by být shromážděno větší množství vzorků pro absolutní data ze spodních zásypů příkopů a okolních objektů. Při interpretaci těchto vzorků je zapotřebí zohlednit formativní procesy na lokalitách.